ARTICLE
DOI
10.36074/grail-of-science.17.02.2023.121

ПСИХОСОМАТИЧНЕ ЗДОРОВ'Я УЧНІВСЬКОЇ/СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ НА МЕЖІ НОРМИ/ПАТОЛОГІЇ (КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД, ЕМПІРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ)

Корнієнко О.В.
доцент кандидат психологічних наук
міжнародний факультет, кафедра соціально-гуманітарних дисциплін
Київський Медичний Університет, Україна

Анотація. Мета підготовки матеріалів статті до V науково-теоретичної конференції: "SCIENTIFIC RESEARCHES AND METHODS OF THEIR CARRYING OUT: WORLD EXPERIENCE AND DOMESTIC REALITIES" 17 лютого 2023 року включає декілька аспектів. Перший пізнавальний інтерес викладача-науковця прийняти участь у публікаційній активності нового для мене громадського об'єднання "Європейська наукова платформа". Другий проаналізувати зміст публікацій науковців, викладачів суміжних галузей знань та секцій конференції: педагогічні науки (№35), психологічні та медичні науки (№36), медичні науки (№37), фізичне виховання та спорт, медичні науки (№38). Третій- привернути увагу фахівців психології, психіатрії, медицини різних навчальних, науково-дослідницьких центрів, медичних, соціально-психологічних установ з надання допомоги населенню України різних вікових груп через включення змісту власної оглядової статті. Ключові слова: континуум здоров'я, межового стану, хвороби, молодь України, скриніг діагностика, профілактика, освітні заклади.

Мета підготовки матеріалів статті до V науково-теоретичної конференції: "*Sectoral Research XXI: characteristics and features*" 3 лютого 2023 року включає декілька аспектів. *Перший*- пізнавальний інтерес викладача-науковця прийняти участь у публікаційній активності нового для мене громадського об'єднання "*Європейська наукова платформа*". *Другий*- проаналізувати зміст публікацій науковців, викладачів суміжних галузей знань та секцій конференції: педагогічні науки (№35), психологічні та медичні науки (№36), медичні науки (№37), фізичне виховання та спорт, медичні науки (№38). *Третій*- привернути увагу фахівців психології, психіатрії, медицини різних навчальних, науково-дослідницьких центрів, медичних, соціально-психологічних установ з надання допомоги населенню України різних вікових груп через включення змісту власної оглядової статті.

2022 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License
International scientific journal «Grail of Science» | № 24 (February, 2023)

Актуальність проблемних питань
Впродовж останніх 15-20 років в публікаціях клінічних психологів, психіатрів, лікарів-науковців загальної практики, соціальних працівників/педагогів, реабілітологів активно обговорювались та емпірично досліджувались питання функціональних

порушень серцево-судинної системи, коморбідних з невротичними: тривожно-фобічними та соматоформними розладами підліткового віку [1]

Узагальнюючи погляди провідних науковців недалекого минулого маємо зробити наголос на наступних висновках. Одним із найбільш важливих завдань, що стоять перед сучасною психіатрією, є розробка засобів профілактики та корекції психічних розладів, що у свою чергу вимагає вирішення проблем визначення критеріїв психічної норми, розробки патогенетично обґрунтованих підходів до ранньої діагностики психічних розладів.

Переважання в структурі сучасної психічної патології межових розладів непсихотичного регістру та широке розповсюдження психічних розладів серед осіб молодого, працездатного віку, визначає високе соціальне значення даного питання. Несприятливі фактори макро- та мікросоціального середовища збільшують ризик формування психічних розладів, призводять до зниження рівня психічного здоров'я та погіршують якість життя хворих [2, 3, 4, 5, 6].

Мета статті провести змістовний та показовий аналіз статті [7] Сінайко В.М. на тему "*Функціональний діагноз в оцінці психічного здоров'я та якості життя студентів вузу*" . На нашу думку обрана мета узгоджується з баченням автора та необхідністю порівняння існуючих теоретико-методологічних та емпіричних досліджень діаметрально-протилежних наукових підходів "*внутрішньої картини хвороби*" – першого ортодоксального напрямку досліджень та "*внутрішньої картини здоров'я*" – другого нового соціально психологічного феномену, який активно розвивається та впроваджується в працях сучасних фахівців прихильників науки про "*здоров'я здорових*"[8] Войтенко В.П., "*валеологія- наука про здоров'я*" [9] Брехман І.І., "*мода на здоров'я*" [10] Амосов Н.М.,Бендет Я.А., "*безпека життєдіяльності та підтримання психосоматичного здоров'я молоді*"[11] Корнієнко О.В., "*психологія здоров'я*" [12] Нікіфоров Г.С., "*нова позитивна психологія*" [13]Мартін Селігман Є.П.

Опис результатів дослідження показової статті

Результати проведеного дослідження [7] показали, що впродовж всього періоду навчання у вузі стан здоров'я студентів змінюється, причому можна простежити деякі закономірності цього процесу, які, очевидно, пояснюються дією адаптаційних механізмів. Так, традиційно важкими для студентів всіх вузів є перші 2 роки навчання, які відрізняються інтенсивним впливом несприятливих факторів, пов'язаних із навчальною діяльністю та різкою зміною соціального статусу та денного розкладу на тлі ще не завершеного біологічного дозрівання організму. Необхідно відмітити, що показники суб'єктивної самооцінки психічного стану студентів у перші роки навчання переважно поліпшуються, і ті студенти, які продовжили навчання в університеті, відмічають поліпшення свого стану на середніх курсах навчання. В подальшому, на більш старших курсах, можливе погіршення самопочуття студентів, що викликане дією комплексу переважно соціальних та психологічних чинників на тлі виснаження адаптаційних механізмів.

Аналіз суб'єктивної самооцінки мікросоціальних умов студентами протягом всього періоду навчання показав, що на старших курсах вони переважно погіршуються, що пов'язано із накопиченням сімейних, професійних, економічних та інших проблем, які вимагають свого вирішення.

Автор наголошує на важливості першого

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License 2022

результату дослідження, а саме на тому, що *особистісні властивості студентів медичного вузу, характеризується переважанням іпохондричних та субдепресивних рис, які пов'язані із фіксованістю на стані свого здоров'я та можуть бути відбиттям специфіки навчання саме в медичному вузі*. Загальні закономірності динаміки ступеня вираженості особистісних властивостей у студентів характеризуються їх зростанням на середніх курсах та наприкінці навчання, що може бути проявами напруження адаптаційних процесів. Також спостерігається зростання рівня емоційної напруженості студентів протягом всього періоду навчання, особливо на старших курсах. Результати вивчення психофізіологічних особливостей студентів показують зростання рівня розумової працездатності у студентів молодших та середніх курсів та їх подальше погіршення на старших курсах. Крім того, виявлено, що після розумового навантаження у студентів дещо зростає точність внутрішнього сприйняття часу, але у чоловіків на тлі поліпшення точності суб'єктивного вимірювання часу погіршується здатність до самокорекції помилок визначення, а у жінок, навпаки, спостерігається погіршення точності вимірювання часу та зниження здатності до самокорекції.

Другим результатом був *аналіз реакції серцево-судинної системи на дію інтенсивних факторів, пов'язаних із навчанням в вузі, показав, що у студентів визначаються гіперактивні зміни регуляторних систем, що можна вважати прогностично несприятливою ознакою по відношенню до розвитку патології, в таких умовах певна стабільність функціонального стану організму досягається переважно за рахунок залучення парасимпатичної ланки регуляції, що таким чином можна вважати фактором, що сприяє адаптації організму до несприятливих умов.*

Таким чином, комплексні результати проведеного [7] Сінайко В.М., динамічного дослідження дозволили визначити особливості динаміки психічного стану студентів, їх психологічних та фізіологічних властивостей, ступеня задоволеності факторами мікросоціального середовища, що вимагає їх комплексного розгляду. В основі такого вивчення на думку автора статті повинна лежати концепція "*функціонального діагнозу*", який дозволяє здійснити індивідуальний підхід до оцінки стану здоров'я особистості із урахуванням її індивідуально-психологічних властивостей та впливу чинників навколишнього соціального середовища.

Функціональний діагноз, що з одного боку характеризує аналітико синтетичну діяльність лікаря, а з іншого – дає можливість більш органічно розглядати індивідуальні особливості кожного хворого, складається із трьох частин – клініко-психопатологічної, що визначає нозологічну або синдромологічну характеристику хвороби, психологічної, що пов'язана із

2022 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License
International scientific journal «Grail of Science» | № 24 (February, 2023)

властивостями особистості та їх змінами під впливом захворювання, та соціальної, яка в свою чергу визначає реакцію особистості на дію несприятливих чинників макро- та мікросоціального середовища [14] Боев І.В., Ахвердова О.А. З нашої точки зору слід акцентувати увагу на реальних проявах порушень

психосоматичного здоров’я учнівської та студентської молоді за останній час. Зростання криміногенної серед неповнолітніх, різке погіршення психічного здоров’я, соціальна дезадаптація підростаючого покоління обумовлюють пошук нових шляхів вирішення проблеми охорони психічного здоров’я. Популяційні дослідження останніх років серед дітей шкільного віку свідчать про значне підвищення різних емоційних порушень, депресивних станів, агресивності, поведінкових розладів [15,16].

У колективній статті [17] Коробчанського В.О., та ін., (.співробітників кафедри гігієни та екології № 1 Харківського національного медичного університету на тему: “*Актуальність донозологічної психогігієнічної психодіагностики в сучасній профілактичній медицині* “ пишуть те, що одним з найбільш актуальних завдань, які стоять перед вітчизняною системою охорони здоров’я у теперішній час та на найближчу перспективу, є забезпечення належної психогігієнічної допомоги особам з *граничними (донозологічними) психічними розладами*. Основою для такого твердження є констатація того факту, що у структурі захворюваності населення України постійно зростає питома вага психічних хвороб і, саме тому, особлива увага приділяється пріоритетному використанню методів психогігієнічної корекції донозологічних психічних станів у особистостей та окремих груп населення, щодо яких існує підвищений ризик трансформації передпатологічних станів у хронічні форми психопатології.

Зокрема наукові дослідження проводяться кафедрою:

1. в галузі психогігієни особистостей з особливими потребами (підлітки з клінічними вадами слухового та зорового аналізаторів),

2. психогігієни спорту (вивчення впливу фізичної підготовки на формування соматичного і психічного здоров’я студентів-медиків), 3. психогігієни студентів вищих медичних навчальних закладів в умовах модернізації системи навчання (впровадження кредитно-модульної системи), 4. психогігієни праці (зокрема представників вібронебезпечних професій машинобудування).

Альтернативний підхід та розвиток перспективних досліджень Результатом формування власного теоретико-методологічного та емпіричного підходів можливо розглядати власну публікацію “*Феномени внутрішньої картини хвороби та внутрішньої картини здоров’я як конкурую чих та взаємодоповнюючих психічних реальностей*”[18] Корнієнко О.В. Завдяки досягненням сучасних наук про людину значно розширилися уявлення про поняття “*хвороба*“ і “*внутрішня картина хвороби*“ (ВКХ); “*здоров'я*“ і “*внутрішня картина здоров'я*“ (ВКЗ). Відповідно, медична модель здоров'я центрується на розумінні здоров'я як відсутності хвороб, а психологічна - на уявленнях про здоров'я як продуктивному потенціалі особистості. Розрізненість підходів до проблеми співіснування даних психічних реальностей знижує

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License 2022

ефективність навчальних і корекційних психолого-педагогічних впливів. Тому при вирішенні практичних завдань в системі освіти доцільно виходити з того, що здоров'я є невід'ємним *компонентом психологічної безпеки* (ПБ) учасників освітнього процесу. Отже, має сенс розглядати ВКХ і ВКЗ як прояви стану здоров'я особистості, що характеризують різні рівні її власної психологічної безпеки.

Для підвищення значимості сприйняття

даних понять включаємо два рис. № 1,2 зліва "*Внутрішня картина хвороби*", та "*Внутрішньої картини здоров'я*

Рис. 1 "Внутрішня картина хвороби Рис. 2 "Внутрішня картина здоров'я"

Автор статті, також вивчає дану проблему з позиції безпеки та підтримання психосоматичного здоров'я молоді в структурі навчального процесу на прикладі багаторічних досліджень (2006-2014 років) на різних факультетах Київського національного університету імені Тараса Шевченка у вищезгаданих публікаціях [19,20]

Загальні висновки проведених автором статті

1. Вважаємо за доцільне коротко описати результати опублікованих двох статей. На основі представлених комплексних даних факторних опосередкованих кореляційних зав'язків двох досліджуваних груп дівчат (n=375) та юнаків студентів (n=311) встановлені суттєві відмінності у структурі та спрямованості кореляційних залежностей провідних факторів, які на нашу думку виступають як детермінантами стану та проявів межового передхворобливого (донозологічного стану) психосоматичного здоров'я студентської молоді впродовж навчання у вузі.

2. Встановлена значна відмінність між вибіркою дівчат та юнаків у кількості кореляційних залежностей виділених факторних навантажень у вибірці дівчат-студентів (n=375) – вісім, у юнаків (n=375) – шістнадцять. Для дівчат був характерним поетапний прояв кореляційних залежностей "*Курсу навчання*" з наступними детермінантами перших ознак погіршення психосоматичного здоров'я впродовж навчання у вузі "*Ситуативна тривожність*" (-0,229*) проявилась, також, на рівні парного зв'язку "*Спеціальність*"(-0,155*); "*Вірогідність неврозу*"(-0,158*), подібні результати встановлені у двох випадках "*Щирість*"(-0,145*); "*Особистісна тривожність*"(- 0,140*); "*Депресивний стан*"(-0,116*) (двічі) з подібними показниками у взаємозв'язку "*Щирість*"(-0,116*); "*Виснаження*"(-0,102*). Допускаємо, те що впродовж навчання у дівчат студентів можливі тенденції проявів перших ознак погіршення психосоматичного здоров'я на прикладі довготривалої ланцюжкової реакції та взаємопереходу: "*Ситуативна тривожність*" -

2022 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License

перших ознак погіршення психосоматичного здоров'я впродовж навчання у вузі: "*Інтенсивність скарг*" (тричі) (-0,115*; -0,148*;-0,148*). "*Інтенсивність скарг хворих*"(тричі) (-0,122*;-0,122*;-0,142*). "*Серцеві скарги*"(двічі) (-0,125*;-0,125*) "*Особистісна тривожність*"(-0,155*). "*Ситуативна тривожність*"(0,179*). "*Виснаження*"(двічі) (-0,192*). "*Депресивний стан*"(-0,198*). "*Вірогідність неврозу*"(-0,238*). "*Інтенсивність скарг контрольної групи здорових*"(-0,242*). "*Потенційна емоційна стабільність*"(-0,259*). На відміну від дівчат динаміка проявів перших детермінант погіршення психосоматичного здоров'я у юнаків проявилася наступним чином: "*Інтенсивність скарг*" - "*Інтенсивність скарг хворих*" - "*Серцеві скарги*" - "*Особистісна тривожність*" - "*Ситуативна тривожність*" - "*Виснаження*"- "*Депресивний стан*" - "*Вірогідність неврозу*" - "*Інтенсивність скарг контрольної групи здорових*" - "*Потенційна емоційна стабільність*".

"*Вірогідність неврозу*" - "*Особистісна тривожність*" - "*Депресивний стан*" - "*Виснаження*".

3. Для юнаків був характерним поетапний прояв кореляційних залежностей "*Спеціальність*", "*Курс навчання*", "*Щирість*", "*Вік*" з наступними детермінантами

Список використаних джерел:
[1] Табачніков С.І.,Марценковський І.А.,Бикшаєва Я.Б (2004) Терапія соматоформних розладів у підлітковому віці: терапевтичні підходи та їхня ефективність. *Журнал психіатрії та медичної психології*. №4(14).С.8-16
[2] Марута Н.А.(2000) Эмоциональные нарушения при невротических расстройствах. Харьков. РИФ «АРСИС, ЛТД. 160 с.
[3] Абрамов В.А., Лебедев Д.С.(1996) Психическая дезадаптация. *Журнал психиатрии и мед. психологии.* № 1(2). С. 45-55.
[4] Александровский Ю.А.(2000) Пограничные психические расстройства. М.: Медицина. 496 с.
[5] Балабанова Л.М.(1999) Категория нормы в психологии студенческого возраста (теоретико-методологический аспект). Харьков: КОНСУМ. 240 с
[6] Бачериков Н.Е., Воронцов М.П., Петрюк П.Т., Цыганенко А.Я. (1995) Эмоциональный стресс в этиологии и патогенезе психических и психосоматических заболеваний. Харьков: Основа. 276 с.
[7] Сінайко В.М. (2004) Функціональний діагноз в оцінці психічного здоров'я та якості життя студентів вузу. *Журнал психіатрії та медичної психології*. №4(14). С.80-82 [8] Войтенко В.П.(1991) Здоровье здоровых. К.: Здоровья. 248с.
[9] Брехман И.И.(1990) Валеология – наука о здоровье. 2-е изд.,доп.,перераб. М.: Физкультура и спорт. 208с.
[10] Амосов Н.М.,Бендет Я.А.(1989) Физическая активность и серце. 3-е изд.,перераб., и доп. К.: Здоровья. 216 с.
[11] Корнієнко О.В.(2004) Безпека життєдіяльності та підтримання психосоматичного здоров'я молоді: Монографія. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". 264с.
[12] Психология здоровья: Учебник для вузов. Под.ред.Г.С.Никифорова. Спб.: Питер, 2006. 607 с.
[13] Селигман Мартин Э.П.(2006) Новая позитивная психология: Научный взгляд на счастье и смысл жизни. Перев.с англ.М.:Издательство "София". 368 с. [14] Боев И.В., Ахвердова О.А. (2000) Проблемы психологического и психического здоровья. *Современные проблемы психотерапии, пограничной психиатрии и медицинской (клинической) психологии*. Ставрополь. С. 62-69.

All rights reserved | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License 2022

[15] Гойда Н.Г., Жданова Н.П., Напрєєнко О.Г., Домбровська В.В. (2002) Психіатрична допомога в Україні у 2001 році та перспективи її розвитку. *Український вісник психоневрології*. т.10, вип. 2. С.9-12.
[16] Коренев Н.М., Проскурина Т.Ю., Михайлова Э.А.(2001) Психическое здоровье школьников на современном этапе. Матер. наук. практ. конф. *"Невротичні розлади та порушення поведінки у дітей та підлітків"*. Харків. С.3-6.
[17] Коробчанський В.О.(2012) Актуальність донозологічної психогігієнічної психодіагностики в сучасній профілактичній медицині. *Гігієнічна наука та практика: сучасні реалії: матеріали XV з'їзду гігієністів України, Львів, 20-21 вересня 2012 р*. ЛНМУ ім. Данила Галицького. Львів. С. 457-459.
[18] Корнієнко О.В.(2018) Феномени внутрішньої картини хвороби та внутрішньої картини здоров'я як конкуруючих та взаємодоповнюючих психічних реальностей. "*Проблеми особистості в сучасній науці: результати та перспективи дослідження*", 20 квітня 2018 р.: Матеріали XX міжнародної конференції молодих науковців. За ред. І.В.Данилюка, С.Ю.Пащенко. К.:Логос.

С.125-128.
[19] Корнієнко О.В.(2012) Факторний аналіз психосоматичного здоров'я дівчат студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка 2006-2009 навчальних років. "Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" Додаток 1 до вип.27, Том IX (42): *Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*". К.: Гносис. С.312-318.
[20] Корнієнко О.В.(2013) Факторний аналіз психосоматичного здоров'я юнаків студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка 2006-2009 навчальних років. "Переяслав–Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди". Додаток 1 до вип.31, Том V (47): Тематичний випуск "*Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*". К.: Гносис. С.251-256.

2022 Авторські права захищені | Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License